

NEKE NEJASNOĆE I NEPOTPUNOSTI POLJIČKOGA STATUTA

Poljički statut u redakciji g. 1440, kada je »iz staroga učinjen novi« ušćuvao nam se u nekoliko kasnijih prepisa. Od ovih najstariji potječe iz konca XVI ili početka XVII stoljeća. To je (po Jagiću nazvani) »osnovni« tekst, koji je dosta iskvaren i nepotpun, navlastito je iskvaren prvi list, gdje su prvi članci. Jagić je u izdanju Jugoslavenske Akademije sastavio po ovome »osnovnom« prepisu tekst statuta, ispunivši praznine po kasnijim prepisima.

Čl. 1

Kako je nepotpun tekst čl. 1 u »osnovnom tekstu« razabire se po zagradaama, u koje je Jagić uvrstio iz kasnijih prepisa:

»[Prvi] zakon poljički je[st], vazimati kne »[za od] gospodina ki je g[ospod]i[nu] viran a »Poljice [m u] godan. A zakon ga je do »godišća obi[rati] tri krat, i na sva- »ko prišastje da[ti mu] ovan 30, da ih je do »godišća devet[deset] itd.

Riječ »obirati« dolazi i u kasnijim prepisima »obirati« ili »obbirati« ih »obirati«; nu sa dodatkom: »iliti ga pohoditi« »aliti ga potvrditi«. Ovaj dodatak dokazuje da je ovaj stav bio prepisivačima nejasan i da su ga dodatkom htjeli da upotpune i razjasne.

Pošto Jagić u rječniku prevodi »obirati« ili »obirati« sa eligere (izabirati), to bi smisao imao da bude, da je zakon birati kneza tri put na godinu.

Ovo je po sebi nevjerovatno, da se kneza bira ili potvrđuje tri put na godinu i da mu se ima dati »na svako prišašće« po 30 ovnova, da ih je na godinu 90. Jer, ako mu se ima dati na godinu 90 ovnova slijedi da je biran na cijelu godinu. Knezova »prišašća« tri krat na godinu ne mogu da budu u svrhu pobiranja ovnova, nego u koju drugu važniju svrhu, a samo prigodom tih prišašća ima mu se dati svaki put po 30 ovnova, da ih je »do godišća 90«.

Zašto su ova tri »prišašća« i da li se nepotpuna riječ »obi...« u osnovnom tekstu ima da upotpuni sa »obirati« (eligere) ili kojom drugom riječi, kojoj su kasniji prepisivači dali značenje »pohoditi«? Drugim riječima, da li nije priličnije da se ta riječ ima čitati »obilaziti« ili slično? I u koju je svrhu određeno ovo obilaženje i ova knezova »prišašća« tri krat na godinu?

Ovu nam nepotpunost i nejasnoću razjašnjavaju dvije isprave venecijanske iz g. 1444, dakle skoro istovremene sa redakcijom poljičkoga statuta u g. 1440, a ta je redakcija u vezi sa podloženjem Poljica Veneciji, jer se Poljica tada obvezaše (i u statut uvrstiše) da će uzimati kneza od gospodina (t. j. splitskog plemića), koji je gospodinu viran

(t. j. Veneciji). Spomenute dvije isprave sadrže skoro doslovan prijevod čl. 1 i 2 statuta.

Dužd Mletački Foscari ispravom 3. marta 1444 (Erber: La contea di Poglizza str. 113) odobrava uslove pod kojima se Poljica podlažu Veneciji (pacta et capitula). U ovoj se ispravi kaže: »L'usanza di Poglizza si è a tuor suo Contè, Gentilomo di Spalato, lo qual piacerà alla Signoria, et a loro con volonta del m. lo Conte di Spalato sia leal, e per un Anno, e che il detto debba andar tre fiade fra di loro a par rason, e delle condannarion la metà sia al Conte, e tre a Zudesi alla metade, x al Pristaldo, ch'è tra loro la decima parte. Al Conte ogni Anno castroni 90, e per ogni Castron soldi 32«. — U prijevodu ovo glasi: »Običaj je Poljica da uzimlju za svoga Kneza splitskoga plemića, koji se svidja Signoriji, i koji je privolom splitskoga Kneza (Conte) njima odan, i to za jednu godinu; i on mora ići trikrat među njih da sudi, a od osuda ide polovica Knezu, a polovica trima sucima, a pristavu koji je s njima desetina. Knezu svake godine 90 ovnova, a za svakoga ovna 32 solda«.

U pismu 6. marta 1444 upravljenu od Dužda splitskom Contu kaže se: »in electione comitis Policiensis, qui de numero nobilium debet eligi et ire ad reddendum ius iis iuxta suas consuetudines, continetur quod electio debeat placere comiti Spalati et nostro dominio...«

Upoređujući ove dvije isprave iz g. 1444 sa političkim statutom g. 1440. jasno je i očito:

da Poljičani biraju (uzimaju) kneza od gospodina (plemića splitskoga), koji je vjeran Gospodinu (Signoriji Venecijanskoj) i Poljicima ugodan;

da je Knez biran na godinu dana i da mu se ima dati 90 ovnova na godinu;

da je dužan Knez tri krat na godinu obilaziti Poljica u svrhu suđenja (»ad reddendum ius« »a far rason fra loro«), i da mu se na svako »prišašće« ima dati po 30 ovnova, na godinu 90;

a od »osudi«, što osude knez i suci, knezu polovica, a općini polovica; a općenomu pristavu »deseto između njih« (čl. 2 Statuta).

Smatramo, da je po ovome jasno, da je Knez biran na godinu, da mu se je imalo davati na godinu 90 ovnova; da je bio dužan u svrhu suđenja sa tri suca obilaziti tri krat na godinu Poljica; da dakle riječ »obi...« ne može da bude »obirati« nego obilaziti (pohoditi) ili slično.

Čl. 50a

Pod napisom ča je stabulo (nepokretno) ali gi buće (pokretno) u ovom članu da je negi buće (zemlja ali kuća, polača u japno ali u pod, ali na selu polipa ali crikva ali kaštel, ali peć, ka je stanovita«.

Za riječ »polipa« kaže Jagić u rječniku Statuta, da ne zna što znači. Mažuranić u svom »Pravno-povjestnom Rječniku« kaže, da je riječ zagonetna, možda zlo upisana. Možda je mislio da bi mogla biti »koliba«, nu u svim poznatim prepisima stoji jasno »polipa«, te je teško vjerovati da je pogriješno zapisana. U »Dodatcima« navodi Mažuranić, da polipa bez svake sumnje znači seosku kuću pletenu i ilovačom itd. polijepljena. Nu treba napomenuti, da u Poljicima niti ima niti je bilo kuća ili kućica pletenih i ilovačom polijepljenih, jer se zbog obilja kamena, a nestašice i drva i ilovače sve gradi u kamenu, pak i kolibe i staje za blago.

Propitujući bio sam upozoren od g. župnika Mihanovića iz Poljica, da je on negdje u Poljicima čuo, ali se ne sjeća u kojem mjestu, da polipa znači kuću potleušicu,

koja je većinom opredijeljena za sitno blago, a koja je štednje radi prislonjena uz zid veće stojne kuće. U vezi sa ovim čuo sam (baš od našega kipara Meštovića), da takovu kućicu na jednu vodu i za blago u Zagori dalmatinskoj zovu »prilipak« dakle slično kao »polipa« a od glagola »prilijepiti«, »polijepi« t. j. prisloniti se na nešto i biti privezan. U istom čl. 50a kaže se, da je i »peć ka je stanovita« stvar negibuća. U Poljicima nema drugih peći, osim krušnih peći, a ove su također naslonjene i prilijepljene uz stojnu kuću, te sa istom sastavljaju jednu cjelinu. Tako isto i »polipa« za blago. Ovo povezanje i prilijepljenje mislim da je i »peć« i za »polipu« bilo odlučno kada ih je poljički zakon proglasio za stabule, negibuće, nepokretne.

Dr. Ivan Bulić

HRVATSKI GRB U ŠVEDSKOM DVORCU

Na jezeru Wenern u Švedskoj leži na jednom poluotoku najveći švedski gospodski dvorac Läckö, koji imade oko 250 soba te prekrasni izgled na jezero. Grad su sagradili u XIII. stoljeću biskupi iz Skare, da im bude sklonište za vrijeme kakovih opasnosti. Kada je u Švedskoj u XVI. st. osilio protestantizam sekularizovan je i ovaj posjed, te je došao u ruke švedskog dostojanstvenika Magnusa de la Gardie, koji je taj dvorac znatno proširio i ukrašio ga slikama, sagovima i pokućstvom te različnim umjetninama, koje su poticale iz Njemačke i Češke kao ratni plijen za vrijeme 30 godišnjeg rata. Uspomeni na taj rat posvećene su tri dvorane u tom dvorcu. U velikoj dvorani prikazuje se niz slika najznamenitijih bitaka iz XXX godišnjeg rata. U susjednoj manjoj dvorani nalaze se na stropu grbovi svih onih zemalja sa kojima su Švedi ratovali u 30 godišnjem ratu a među njima nalazi se i grb Hrvatske. U trećoj dvorani Westfalskog mira nalaze se portreti sviju poslanika na toj mirovnoj konferenciji. Tu se naročito ističe slika erdeljskog kneza Bočkaja u naročitoj viteškoj odjeći, na koju naliče i

hrvatske plemićske nošnje onoga doba. Poslije smrti Magnusa de la Gardie promijenio je dvorac Läckö mnogo gospodara te je stao sve više propadati. Tako je taj dvorac nakon 150 godina skoro propao. Sada je taj dvorac preuzela švedska država te se pomalo popravlja i nastoji restaurirati sa prijašnjim sjajem. Malo pomalo vraćaju se u dvor i neke umjetnine, koje su bile tokom vremena nestale, no sve se ne će moći nikada više nabaviti. Spominje se n. pr. da su vlasnici prodavali fine gobeline ribarima za nezatne svote a ovi su od gobelina načinili jadra za lađe na Wenerskom jezeru!

U t. zv. austrijskoj dvorani nalaze se i grbovi austrijskih pokrajina a među njima i grb Hrvatske, Štajerske, Austrije itd. Dvorac Läckö posjetio je na svom putovanju g. Dr. Stanko Mihelić, koji je oženjen Švedkinjom iz onih krajeva te je i grb Hrvatske fotografirao. G. Dr. Stanko Mihelić dao mi je i najvažnije podatke o tom dvorcu i grbu, za koje mu se najljepše zahvaljujem.

Dr. Franjo Bučar

KADA JE OSNOVAN MANASTIR VOJLOVICA?

Manastir sv. Arhandela, Vojlovica spada među najstarije srpske zadužbine u Vojvodini. Nalazi se u Tamiškom Banatu na putu između Pančeva i sela Starčeva, udaljen 5 kilometara od grada. Nekada je, verovatno, sav bio opkoljen gustom šumom, čije se ostaci protežu sada od manastira do sela Starčeva. U XVII i XVIII stoleću manastir je

mного stradao od Turaka, više puta je izgoreo i bio porušen, tako da ispod mnogobrojnih rekonstrukcija i dograđivanja nije lako pronaći prvobitni plan i oblik hrama.¹ Iznu-

¹ Manastir je potpuno izgoreo 1716 god., obnovljen 1730. Ponovo je spaljen 1738, obnoviran 1752. Godine 1788 do temelja razoren